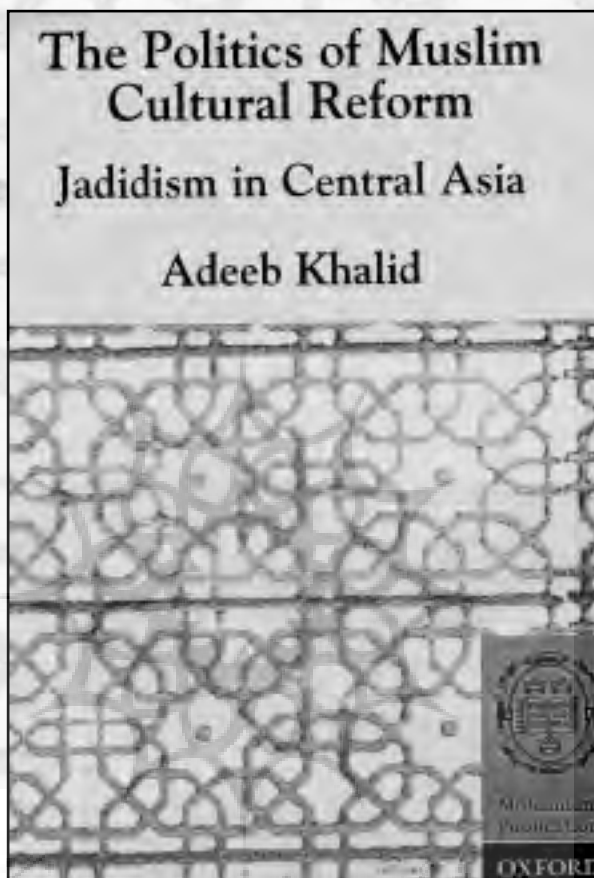

جدیدی گری در آسیای میانه*

○ محسن جعفری مذهب

۱- نگاه نو به تاریخ، ظهور نقد تاریخی منابع.
۲- اسلام به مثابه نیروی فرهنگی.
۳- اصول جدید تعلیم و تربیت.
۴- اهمیت اجتماعی زن، حمایت از حقوق زنان.
۵- توسعه و پیشرفت با تکیه بر ضدیت با غرب مسیحی و شرق کافر (چین و ژاپن)
پیشگامان این نهضت کسانی بودند چون عباسقلی آقا باکی خانف (۱۷۹۴-۱۸۴۸ م / ۱۲۰۸-۱۲۶۴ هـ)، میرزا فتح علی آخوندزاده (۱۸۱۲-۱۸۷۸ م / ۱۲۲۷-۱۲۹۵ هـ)، چوکان ولی خانوف (۱۸۳۵-۱۸۶۵ م / ۱۲۵۱-۱۲۸۲ هـ)، میرزا کاظم بیگ (۱۸۰۲-۱۸۷۰ م / ۱۲۱۷-۱۲۸۷ هـ) و پس از آنان چهره‌هایی چون شهاب‌الدین مرجانی (۱۸۱۸-۱۸۸۹ م / ۱۲۳۳-۱۳۰۶ هـ)، عبدالقیوم نصیری (۱۸۲۵-۱۹۰۲ م / ۱۲۴۰-۱۳۲۰ هـ)، حسن بیگ زردابی (۱۸۳۷-۱۹۰۷ م / ۱۲۵۳-۱۳۲۵ هـ)، عالم جان بارودی (۱۸۵۷-۱۹۲۱ م / ۱۲۷۳-۱۳۳۹ هـ)، رضاءالدین فخرالدین (۱۸۵۹-۱۹۳۶ م / ۱۲۷۵-۱۳۵۵ هـ)، منور قاری (۱۸۸۰-

دولت روسیه که با شکست تاتارها در سال ۱۴۹۲ م / ۸۹۷ هـ امپراتوری روسیه را بنا نهاد، به تدریج سرزمین‌های شمال دریای سیاه را از عثمانیان، سرزمین‌های قفقاز را از ایران و سرزمین‌های آسیای میانه و مرکزی را از بقایای خانات جغتای و جوجی ستاند و به تدریج امپراتوری خود را به اوج وسعت سرزمینی رساند. از آنجا که اکثریت مردم سرزمین‌های مفتوحه مسلمان بودند، کم‌کم اکثریت مردم امپراتوری را نه اسلاوها بلکه مسلمانان بیشتر ترک تبار تشکیل می‌دادند.
آشنایی مسلمانان روسیه با اروپا، باعث جنبش‌های روشنگرانه و تجددخواهی شد که آخرین و مهمترین آنان جنبش جدیدی بود. از آغاز سده نوزدهم روشنفکران مسلمان روسیه دست به ایجاد نظام نوین آموزشی زدند که مهمترین ابزارشان در مرحله نخست چاپ و سپس نشریه و مدرسه بود. مدارس که در تقابل مکاتب سنتی اسلامی و مدارس اروپایی روسی بود. بر این مدارس اصول جدید حاکم بود که مهمترین آن عبارت بود از:

آشنایی مسلمانان روسیه با اروپا، باعث جنبش‌های روشنگرانه و تجددخواهی شد که آخرین و مهم‌ترین آنها جنبش جدیدی بود

جنبش جدیدی در ابتدا در مناطق اروپایی روسیه چون کریمه و تاتارستان، و سپس در میانه راه، در قفقاز شمالی و جنوبی و در پایان در آسیای میانه رواج یافت

روشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

قاجار و مشروطیت با جدیدیان روسیه مورد بررسی قرار نگرفته و تا آنجا که این نگارنده اطلاع دارد تاکنون هیچ مطلب مستقلی درباره جدیدیان به فارسی منتشر نشده است.

سیاست‌های اصلاحات فرهنگی مسلمانان: جدیدی‌گری در آسیای میانه، پایان‌نامه دکترای ادیب خالد، استاد تاریخ کالج کارلتون است که در سال ۱۹۹۳ در دانشگاه ویسکانسین - مدیسن دفاع شده است.^۲

از این دانشمند پاکستانی‌الاصول امریکایی پیشتر مقاله‌ای با عنوان «چاپخانه‌داران مسلمان در آسیای مرکزی تزاری» بدست این نگارنده ترجمه شده بود که در مجله آسیای میانه و قفقاز شماره ۲۵ بهار ۱۳۷۸ منتشر شد. و نیز مقالات دیگری دارد از جمله «چاپ، انتشارات، و اصلاحات در آسیای مرکزی تزاری»، «جامعه و سیاست در بخارا ۱۸۶۸-۱۹۲۰» و «تاشکند ۱۹۱۷»: سیاست مسلمانان در ترکستان انقلابی» که امید است ترجمه و منتشر گردد و به شناخت ما ایرانیان از ترکستان نوین یاری رساند.

۱۹۳۳ م / ۱۲۹۷-۱۳۵۲ هـ)، محمود خوجا بهبودی (۱۸۷۴-۱۹۱۹ م / ۱۲۹۱-۱۳۳۷ هـ)، عبدالرئوف فطرت (۱۸۸۶-۱۹۳۸ م / ۱۳۰۳-۱۳۵۷ هـ) و آخر سر احمد مخدوم‌دانش (۱۸۲۶-۱۸۹۷ م / ۱۲۴۱-۱۳۰۵ هـ) و صدرالدین عینی (۱۸۷۸-۱۹۵۴ م / ۱۲۹۵ هـ - ۱۳۳۳ ش). اما بی‌تردید نام اسماعیل بیگ گاسپرینسکی (۱۸۵۱-۱۹۱۴ م / ۱۲۶۷-۱۳۳۲ هـ) چون ستاره‌ای بر تارک این جنبش می‌درخشد. او با انتشار سی ساله روزنامه «ترجمان» در شهر باغچه‌سرای کریمه، زبان گویای مسلمانان روسیه بود.^۲ جنبش جدیدی در ابتدا در مناطق اروپایی روسیه چون کریمه و تاتارستان، و سپس در میانه راه، در قفقاز شمالی و جنوبی و در پایان در آسیای میانه رواج یافت. از آنجا که اکثریت مسلمانان روسیه را ترک تباران تشکیل می‌دادند، زبان این جنبش ترکی بود و فقط آثار کمی از جدیدیان فارس زبان قفقاز (چون طالب اوف و مستشارالدوله) و تاجیک زبانان آسیای میانه (چون نشریه بخارای شریف و آثار صدرالدین عینی و احمد دانش) باقی مانده است. هنوز ارتباط روشنفکران دوره

هنوز ارتباط روشنفکران دوره قاجار و مشروطیت با جدیدیان روسیه مورد بررسی قرار نگرفته و تا آنجا که این نگارنده اطلاع دارد، تاکنون هیچ مطلب مستقلی درباره جدیدیان به فارسی منتشر نشده است

